

Jaarverslag Examencommissie

Verslagjaar 2017

INHOUD

INLEIDING	2
KWALITEITSBORGING	3
Examencommissie	3
Structuur van kwaliteitsborging	3
Overige permanente en tijdelijke commissies	6
WETTELIJKE TAKEN EXAMENCOMMISSIE	8
Uitreiking getuigschriften	8
Vaststelling en borging deskundigheid examinatoren	8
Borging van de kwaliteit van de tentamens en examens (toetsbeleid)	9
Vrijstellingen, EVC's en 'programma's op maat'	9
Fraude bij tentamens	10
Betrokkenheid bij accreditaties	11
FEITEN EN CIJFERS	12
Examencommissie	12
Deelexamencommissies	16
Examinatoren	22
KWALITEIT VAN TENTAMENS, EXAMENS EN BEOORDELINGSNORMEN	24
DESKUNDIGHEIDSBEVORDERING	25
Activiteiten in het kader van deskundigheidsbevordering	25
Scholingsplan actualiseren	25
BINDEND STUDIEADVIES	26
Mandaat	26
Feiten en cijfers	26
Bijzonderheden	27
ZELFEVALUATIE	28
Methode	28
Resultaten en analyse	28
Conclusies en voorgenomen acties	29
BRONNEN	30
BIJLAGEN	31
Bijlage 1: Fraudezaken	32
Bijlage 2: Mandaten	34
Bijlage 3: NBSA	41
Bijlage 4: Deskundigheidsbevordering	43

INLEIDING

In dit jaarverslag brengt de examencommissie van de HZ University of Applied Sciences verslag uit over haar activiteiten. Vooruitlopend op de gedachte om in de toekomst dit verslag op zodanige wijze uit te brengen dat het goed leesbaar is op onder andere mobiele apparaten zoals smartphone en tablet, is de indeling van dit jaarverslag gewijzigd ten opzichte van het voorgaande verslagjaar. Tevens is zoveel mogelijk geprobeerd er een 'leesbaar verhaal' van te maken, en tabellen en grafieken slechts in de tekst op te nemen waar ze werkelijk waarde toevoegen.

In het hoofdstuk Kwaliteitsborging wordt ingegaan op de taken van de examencommissie en op welke wijze die taken zijn vormgegeven binnen de hogeschool. Ook wordt daar het belang van de kwaliteitsborging op het gebied van tentamens en examens toegelicht. In het laatste deel van dat hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de permanente en tijdelijke commissies voor zover zij niet binnen het 'directe' raamwerk van de examencommissie vallen.

Het volgende hoofdstuk is gewijd aan de wettelijke taken van (deel)examencommissie(s) en examinatoren. Ook worden hierin trends genoemd.

Het derde hoofdstuk gaat meer in detail in op feiten en cijfers. De hoofdzaken worden daar genoemd; voor meer details wordt waar nodig verwezen naar de bijlagen.

Kwaliteit van tentamens, examens en beoordelingsnormen is van groot belang om op langere termijn de kwaliteit van de opleidingen van de HZ University of Applied Sciences te borgen. Daarom is er een apart hoofdstuk aan gewijd.

Deskundigheidsbevordering is een belangrijk streven van de examencommissie. In hoofdstuk vijf wordt beschreven hoe de examencommissie daarmee omgaat, en wat de verdere plannen zijn.

Het afgeven van een bindend studieadvies is zowel voor de studenten als voor de hogeschool altijd een intense aangelegenheid. In hoofdstuk zes leest u onze bevindingen.

In 2017 heeft de examencommissie zichzelf geëvalueerd. Daar is een aantal belangrijke verbeter- en veranderepunten uit naar voren gekomen die beschreven staan in het laatste hoofdstuk.

Inmiddels heeft het verslagjaar 2018 een aanvang genomen, en duidelijk is dat er veranderingen aankomen. De examencommissie balanceert daarbij zorgvuldig tussen 'meebouwen' en 'bewaken van de kwaliteitsborging op onafhankelijke wijze'. We kijken er nu al naar uit om u daar begin 2019 verslag van te kunnen doen.

M.J.J. Janssens MAC

Voorzitter Centrale Examencommissie

KWALITEITSBORGING

EXAMENCOMMISSIE

In de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek wordt de examencommissie beschreven als het orgaan dat op objectieve en deskundige wijze vaststelt of een student voldoet aan de voorwaarden die de onderwijs- en examenregeling stelt ten aanzien van kennis, inzicht en vaardigheden die nodig zijn voor het verkrijgen van een graad (art. 7.12 WHW).

Met graad wordt in het geval van de HZ University of Applied Sciences bedoeld: een Propedeuse, Bachelor degree of Associate degree.

In het hoofdstuk 'Wettelijke taken' wordt meer in detail ingegaan op de taken van de examencommissie. In de paragraaf Structuur van kwaliteitsborging vindt u een schematisch overzicht van de belangrijkste taken van examencommissie en deexamencommissie op grond van de Onderwijs- en Examen Regeling HZ (OER).

Bevoegdheid en mandaat

De bevoegdheden van de examencommissie zijn gebaseerd op de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek, en op de Onderwijs- en Examen Regeling HZ.

De mandaatbesluiten die door het College van Bestuur zijn verleend aan de examencommissie vindt u samen met andere mandaatbesluiten in de paragraaf Mandaten.

Zittingstermijn leden examencommissie

De zittingstermijn van de leden en voorzitter van de examencommissie is drie jaar. Herbenoeming is mogelijk. Voor een rooster van aftreden zie paragraaf Samenstelling in het hoofdstuk Feiten en cijfers.

Dagelijks bestuur examencommissie

Uit de leden van de examencommissie is een dagelijks bestuur benoemd dat zich onder mandaat van de examencommissie bezig houdt met de dagelijkse gang van zaken rondom de examencommissie. Dit dagelijks bestuur bestaat uit vijf leden inclusief de voorzitter. Het dagelijks bestuur is belast met de voorbereiding van vergaderingen van de examencommissie, de uitvoering van haar besluiten en het toezicht houden op de naleving van voor de examencommissie relevante alsmede door haar vastgestelde regels. Ook neemt het dagelijks bestuur besluiten in de haar voorgelegde fraudezaken.

Het mandaat dat door de examencommissie verleend is aan het dagelijks bestuur vindt u in de paragraaf Mandaten.

Secretariële ondersteuning

Zowel de examencommissie als het dagelijks bestuur worden ondersteund door Frederiek Stols-Breure (0,7 fte).

STRUCTUUR VAN KWALITEITSBORGING

Binnen de HZ University of Applied Sciences is een raamwerk opgezet waarbinnen de examencommissie en haar 'deelorganen' werken.

Er wordt via twee lijnen gewerkt: de deexamencommissies, waarvan er in 2017 één per academie bestond, en de deeltoetscommissies. De deexamencommissies worden gecoördineerd door de examencommissie (waarin de voorzitter van iedere deexamencommissie zitting heeft). De

deeltoetscommissies worden gecoördineerd door de toetscommissie (waarin de voorzitter van iedere deeltoetscommissie zitting heeft).

De taken van de (deel)examencommissie(s) liggen met name op het procedurele vlak. Tevens nemen zij besluiten over aanvragen van studenten, vrijstellingen en vermoedens van fraude. Ook stelt de examencommissie de regelgeving met betrekking tot toetsen en examens vast. Om dit op kwalitatief goede wijze te kunnen doen bestaat de examencommissie buiten de voorzitters van de dealexamencommissies uit een extern juridisch lid, de voorzitter van de toetscommissie, een lid afkomstig uit de Dienst Onderwijs en een lid dat geen docent is. Om de onafhankelijkheid van de examencommissie te borgen wordt zij voorgezeten door een externe voorzitter.

De voornaamste taken en bevoegdheden zoals die worden genoemd in artt. 5.2-5.4 van de Onderwijs- en Examenregeling staan hieronder schematisch weergegeven (EXCIE = Examencommissie; DEX = Dealexamencommissie).

TAKEN/BEVOEGDHEDEN	EXCIE	DEX
Borgen van de kwaliteit van de organisatie en procedures rondom tentamens en examens	✓	
Vaststellen van richtlijnen en aanwijzingen om de uitslag van tentamens en examens te beoordelen en vast te stellen	✓	
Vaststellen van inhoudelijke en procedurele richtlijnen voor examinatoren op basis waarvan studiepunten kunnen worden toegekend	✓	
Verrichten van onderzoek	✓	✓
Opleggen van sancties aan student die fraude heeft gepleegd, medegepleegd of medeplchtig is aan het plegen	✓	
Vragen van inlichtingen	✓	✓
Toezicht houden op de uitoefening van taken en bevoegdheden door dealexamencommissies en examinatoren	✓	
Uitreiken van getuigschriften ten bewijze dat een examen met goed gevolg is afgelegd	(✓)	✓
Verlenen van vrijstellingen voor het afleggen van tentamens	(✓)	✓
Vaststellen of een student voldoet aan de voorwaarden nodig voor het verkrijgen van een graad	(✓)	✓
Aanwijzing van examinatoren	✓	✓
Alle taken en bevoegdheden die door het College van Bestuur zijn gemandateerd in het kader van het bindend studieadvies	✓	
Formeel vaststellen van resultaten	(✓)	✓

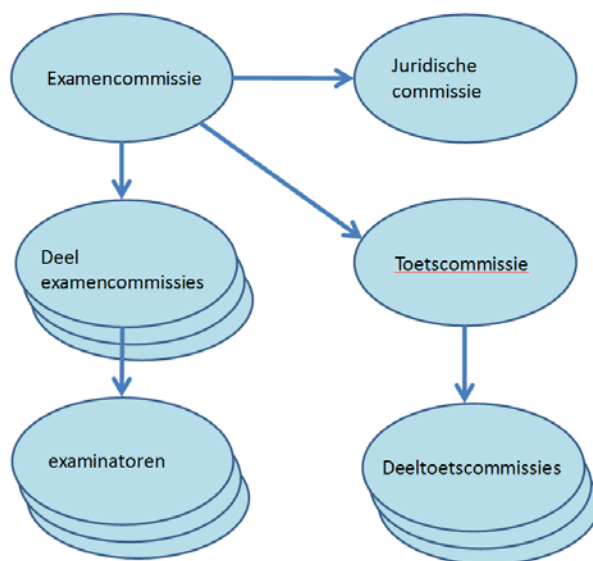
Waar in bovenstaande tabel een ✓ tussen haakjes staat, wordt deze taak in de praktijk uitgevoerd door de dealexamencommissie.

De taken van de toetscommissie bestaan uit het gevraagd en ongevraagd adviseren van de examencommissie inzake kwaliteitsborging en kwaliteitsbeleid rond examens en tentamens. De taken van de deoltoetscommissies bestaan uit het onder toezicht van de toetscommissie uitvoeren van het beleid op het gebied van kwaliteitsborging van examens en tentamens op academieniveau (art. 5.4A onder 4 OER 2017-2018).

In het verslagjaar heeft iedere deoltoetscommissie gewerkt volgens een door de deoltoetscommissie zelf opgesteld auditplan, waarover de examencommissie is geïnformeerd.

De examencommissie constateert dat gedurende het verslagjaar het aantal uren dat de verschillende leden van de deoltoetscommissies beschikbaar heeft amper voldoet om de doelstellingen uit de auditplannen te realiseren. Dit punt behoeft zeker aandacht nu Deeltijd-opleidingen en Associate Degrees opleidingen ook om (steeds meer) aandacht vragen en die aandacht ook verdienen gezien het belang van deze varianten voor de HZ University of Applied Sciences.

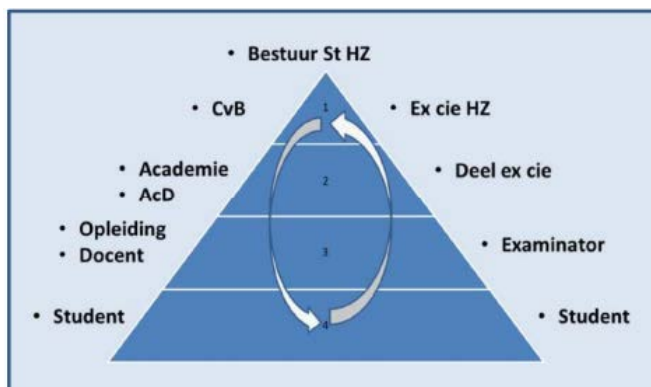
In onderstaande figuur is het raamwerk van examencommissie, dealexamencommissie, toetscommissie en deoltoetscommissies afgebeeld.

Figuur 1: raamwerk

Er is een duidelijke samenhang in structuur tussen 'de lijn' en de examen'poot'. Door de opzet van dit raamwerk zijn er duidelijke rollen te onderkennen binnen de hogeschool. Dat is ook nodig, omdat wegens de diversiteit aan opleidingen en de meerdere rollen die veel medewerkers vervullen op deze wijze een goed onderscheid kan worden gemaakt 'met welke pet' er op enig moment wordt gewerkt. Het duidelijkst zichtbaar is dat bij de examinatoren, die vrijwel allemaal ook docent zijn. Maar ook de leden/voorzitters van (deel)examen- en (deel)toetscommissies vervullen daarnaast vaak een docentrol.

In onderstaande figuur is deze samenhang én scheiding tussen de rollen duidelijk zichtbaar.

Figuur 2: samenhang en scheiding verschillende rollen

In deze structuur ligt al een borging besloten:

- doordat de voorzitter van de examencommissie extern is, is de positionering van deze positie binnen de HZ sterk. Dit versterkt de borging van de onafhankelijkheid;
- frauduleus handelen van studenten wordt op centraal niveau beoordeeld en gesanctioneerd. Dit versterkt de borging van rechtsgelijkheid;
- doordat iedere deelexamen voorzitter lid is van de examencommissie worden transparantie, kwaliteit en 'gelijk handelen' binnen de examencommissies bevorderd;
- de voorzitter van de toetscommissie is lid van de examencommissie. Dit versterkt de borging van de kwaliteit rondom tentamens en examens en geeft de examencommissie inzicht in de voortgang van de werkzaamheden.

OVERIGE PERMANENTE EN TIJDELIJKE COMMISSIES

Er zijn drie commissies aan te wijzen die functioneren in opdracht of ten behoeve van de examencommissie.

Klachtencommissie

Een student kan (buiten bezwaar en beroep) een klacht indienen bij de examencommissie. De examencommissie stelt, in geval bij haar een klacht wordt ingediend, een tijdelijke klachtencommissie in, die belast is met de behandeling van en advisering over die klacht. Een klacht is iedere gedraging van een persoon werkzaam onder verantwoordelijkheid van de examencommissie waarover door betrokkene geen bezwaar of beroep kan worden ingediend (art. 9:8 Awb).

Juridische commissie

Onder de examencommissie ressorteert een juridische commissie, die belast is met het gevraagd en ongevraagd geven van juridisch advies, het verlenen van een bijdrage aan (juridische) teksten, het verlenen van assistentie bij het behandelen van geschillen (waaronder ook begrepen geschillen waarbij de examencommissies zijn betrokken) en het leveren van een bijdrage aan het jaarverslag van de examencommissie.

In 2017 is, evenals in het jaar daarvoor, ervoor gekozen deze juridische commissie slechts in te stellen indien dat naar het oordeel van de examencommissie of op aanvraag van derden gewenst was. In het verslagjaar was er geen aanleiding voor de juridische commissie om bijeen te komen.

De juridische kennis die benodigd is voor het goed functioneren van de examencommissie wordt geleverd door het vaste externe juridische lid.

Hoorcommissie NBSA

Deze hoorcommissie wordt jaarlijks ingesteld door de examencommissie. De leden worden benoemd door de examencommissie, en de examencommissie benoemt tevens de voorzitter van de hoorcommissie.

Tijdens hoorzittingen krijgen studenten die een negatief bindend studieadvies hebben ontvangen de gelegenheid te worden gehoord. De hoorcommissie brengt vervolgens aan de examencommissie een standpunt uit, hetwelk de examencommissie meeneemt in haar overwegingen bij het nemen van een besluit omtrent het bindend studieadvies. Tegen dit besluit van de examencommissie kan door de betrokken student beroep worden aangetekend bij het College van Beroep voor de Examens.

WETTELIJKE TAKEN EXAMENCOMMISSIE

UITREIKING GETUIGSCHRIFTEN

Als bewijs dat het examen, waarmee een graad kan worden verkregen, met goed gevolg is afgelegd, wordt door de examencommissie een getuigschrift uitgereikt, nadat het instellingsbestuur heeft verklaard dat aan de procedurele eisen voor de afgifte is voldaan (art. 7.11 lid 2 WHW).

De examencommissie heeft tijdens het verslagjaar 1725 getuigschriften uitgereikt, waarvan 848 voor het behalen van de propedeuse (2016: 1000) en 877 voor het behalen van de hoofdfase (2016: 819).

Tijdens het verslagjaar 2017 heeft de examencommissie nog geen getuigschriften uitgereikt wegens het behalen van de Associate Degree. Reden was dat deze opleiding pas in 2017 van start is gegaan.

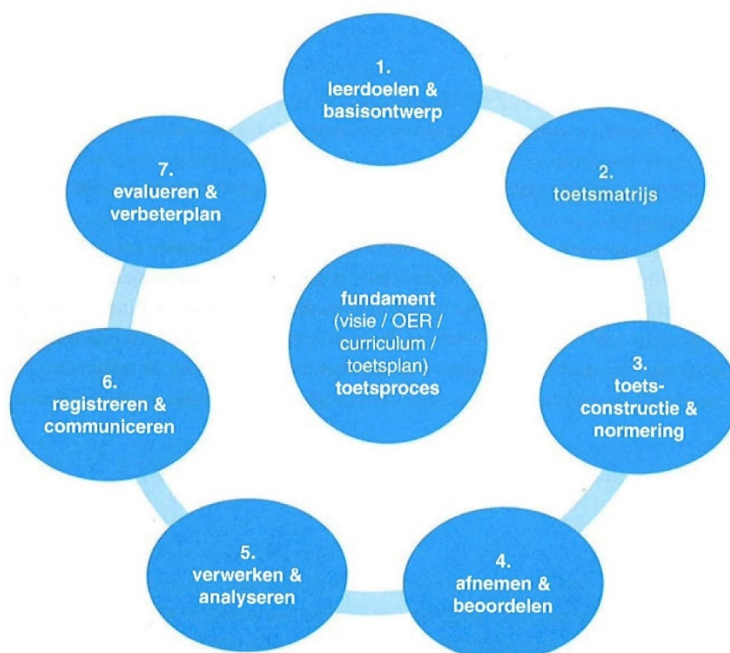
In paragraaf Deexamencommissies (onder Besluiten) vindt u een specificering van het aantal uitgereikte getuigschriften per opleiding.

VASTSTELLING EN BORGING DESKUNDIGHEID EXAMINATOREN

De examencommissie is verantwoordelijk voor de vaststelling van de deskundigheid van de examinatoren, en voor het borgen van de deskundigheid. Op de HZ University of Applied Sciences is in beginsel iedere docent tevens examinerator. Overigens is niet iedere examinerator ook docent.

Iedere examinerator wordt benoemd door de examencommissie (art. 7.12c sub 1).

In 2015 is door het College van Bestuur in overleg met de examencommissie besloten dat iedere examinerator een Basis Kwalificatie Examinering moet behalen. Deze kwalificatie moet borgen dat de examinerator enerzijds inhoudelijk voldoende kennis heeft van de toetscyclus zoals in figuur 3 weergegeven, en anderzijds voldoende kennis heeft om te kunnen sturen op het hele proces van de toetscyclus.

Figuur 3: overgenomen uit Basis kwalificatie examinering in het hoger beroepsonderwijs (p.35) door L. Bijkerk, 2015, Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Het opleiden van examinatoren tot het niveau van BKE kost tijd die moet worden ingepast in de beschikbare tijd van de examinatoren. Daarom zijn in mei 2017 afspraken gemaakt met het College van Bestuur omtrent de planning van de opleidingen tot BKE-certificering.

De examencommissie heeft in 2017 besloten dat onderdelen uit de toetscyclus kunnen worden uitgevoerd door (externe) derden die niet door de examencommissie benoemd zijn als examinator, zolang is voldaan aan de volgende twee voorwaarden:

1. De examinator blijft verantwoordelijk voor het proces van de toetscyclus en voor de eindkwaliteit van de toetscyclus;
2. De examinator is exclusief bevoegd tot het invoeren van resultaten van toetsen in het door de HZ University of Applied Sciences gehanteerde vastleggingssysteem voor resultaten.

BORGING VAN DE KWALITEIT VAN DE TENTAMENS EN EXAMENS (TOETSBELEID)

Om de kwaliteit van de tentamens en examens te kunnen borgen wordt binnen de HZ University of Applied Sciences gebruik gemaakt van een toetsbeleid. Dit beleid wordt periodiek beoordeeld en aangepast. Op 29 maart 2016 is de huidige versie van het toetsbeleid, voorzien van een positief advies van de examencommissie, vastgesteld door het College van Bestuur.

Aan het toetsbeleid moet nog een derde deel worden toegevoegd: Kwaliteitsraamwerk Toetsen en Beoordelen. De start daarvoor heeft plaatsgevonden in het najaar van 2017. De verwachting is dat dit derde deel vóór de start van collegejaar 2018/2019 aan het toetsbeleid kan worden toegevoegd.

VRIJSTELLINGEN, EVC'S EN 'PROGRAMMA'S OP MAAT'

Vrijstellingen

De student kan een verzoek indienen bij de examencommissie voor vrijstelling van toetsing van één of meerdere cursussen. Op grond van art. 7.12b lid 1 sub d WHW is de examencommissie bevoegd tot het verlenen van een vrijstelling. De beoordeling van het vrijstellingsverzoek vindt plaats binnen het kader van het Vrijstellingenbeleid, dat is vastgesteld door het College van Bestuur op 21 juni 2016. Het verlenen van vrijstellingen is door de examencommissie gemandateerd aan de dealexamencommissies.

In het verslagjaar zijn 1586 vrijstellingsverzoeken toegewezen door de examencommissie (2016: 2920). Het verschil kan voor een deel worden verklaard doordat vanaf cursusjaar 2016-2017 voor deelttoetsen (op grond van art. 2.3.2 van de notitie 'Vrijstellingenbeleid') geen vrijstellingen meer worden verleend (voor de Marof was 2016-2017 nog een overgangsjaar; voor deze opleiding was er een aparte regeling). Een ander deel van de daling vindt zijn verklaring in de invoering van het 'blokkensysteem': doordat meerdere cursussen zijn samengevoegd tot een blok waarvoor studiepunten kunnen worden toegekend is het verlenen van vrijstellingen voor een cursus binnen een blok niet meer mogelijk.

EVC

EVC's (Erkenning Verworven Competenties) worden beschreven in art. 7.16 WHW. Gedurende het verslagjaar is door de examencommissie niet gewerkt met EVC's. Door het starten van deeltijdopleidingen in 2017 zullen naar verwachting begin 2018 de eerste EVC's worden erkend.

Programma's op maat

In bepaalde situaties kan door de examencommissie een 'programma op maat' worden samengesteld voor een student. In het verslagjaar is dat 91 keer gebeurd (2016: 64).

FRAUDE BIJ TENTAMENS

De examencommissie is op grond van art. 7.12b lid 2 WHW bevoegd het frauduleus handelen vast te stellen en op grond daarvan een sanctie op te leggen. Hierbij werd in het verslagjaar als kader gebruikt het Gedragsreglement Tentamens tevens Fraudereglement, opnieuw gewijzigd vastgesteld door de examencommissie op 1 april 2017 en ingegaan op 1 mei 2017.

Beleid

Binnen de HZ University of Applied Sciences wordt over de volle breedte gewerkt op basis van een door de examencommissie vastgesteld fraudebeleid (Gedragsreglement Tentamens tevens Fraudereglement). Dit functioneert goed en borgt rechtsgelijkheid en transparantie bij zowel de beoordeling van vermoedens van fraude als bij de hoogte van de sanctie die wordt opgelegd indien fraude bewezen is verklaard.

Bovendien zorgen deze beleidsregels ervoor dat studenten vooraf weten waaraan zij zich dienen te houden, hoe incidenten worden behandeld en binnen welke bandbreedte opgelegde sancties zich bevinden.

Werkwijze

Na melding van een vermoeden van fraude start de examencommissie een onderzoek. Alvorens tot een oordeel te komen, hanteert de examencommissie het principe van hoor en wederhoor. Hiertoe worden studenten uitgenodigd voor een hoorzitting. De hoorzitting wordt geleid door een lid van de examencommissie, die speciaal met fraudezaken is belast. Sinds enige tijd is een tweede lid aanwezig in de persoon van een lid van een andere deexamencommissie dan die van de academie waartoe de student behoort. Op basis van de uitkomsten van de hoorzitting wordt een advies geformuleerd aan het dagelijks bestuur van de examencommissie. De examencommissie neemt het uiteindelijke besluit of fraude bewezen is verklaard, en over de hoogte van de op te leggen sanctie.

Cijfers

Gedurende het verslagjaar zijn 57 vermoedens van fraude gemeld bij de examencommissie (2016: 53), waarna in 53 gevallen de gemelde fraude als bewezen werd verklaard en een sanctie werd opgelegd (2016: 47).

In bijlage 1 vindt u een specificering van de gemelde fraudes per type en per opleiding.

BETROKKENHEID BIJ ACCREDITATIES

De examencommissie is betrokken geweest bij de volgende accreditaties:

ACADEMIE	OPLEIDING
Academie voor Economie en Management	BK-MER
	IBL
De Ruyter Academie	Maritiem Officier
	Logistics Engineering
Academie voor Technologie en Innovatie	Chemie
	Engineering
	HBO-ICT

FEITEN EN CIJFERS

EXAMENCOMMISSIE

Samenstelling

De examencommissie is samengesteld uit interne leden (met een dienstverband bij de HZ University of Applied Sciences) en externe leden. Voor deze constructie is gekozen om een aantal redenen:

1. onafhankelijkheid: de examencommissie wordt voorgezeten door een onafhankelijke externe voorzitter. Ook de juridische functie wordt ingevuld door een onafhankelijk extern lid. Als algemeen extern lid staat een vacature open;
2. diversiteit van competenties en ervaring: doordat de examencommissie is samengesteld uit interne en externe leden, en ieder lid zijn eigen specifieke competenties meebrengt is een grote diversiteit aan competenties en ervaring aanwezig binnen de examencommissie. Dit komt de kwaliteit van de besluitvorming, alsmede de kwaliteit van het sturen van de processen waar de examencommissie verantwoordelijk voor is, ten goede;
3. kennis en ervaring met interne processen: met name de interne leden van de examencommissie, die afkomstig zijn uit alle academies en tevens de diensten vertegenwoordigen, brengen een rijke ervaring in die mede borgt dat de besluiten van de examencommissie aansluiten bij de mores van de HZ University of Applied Sciences.

De samenstelling van de examencommissie in het verslagjaar was als volgt:

NAAM	ROL	BIJZONDERE TAKEN	INTERN/ EXTERN
Maarten Janssens	voorzitter	voorzitter DB	extern
Peter van Gelderen	lid	lid DB; voorzitter DEX AvTI; aandachtsgebied automatisering	intern
Dennis Karel	lid	lid DB; voorzitter DEX AvZW	intern
Françoise Luteijn	lid	lid DB; voorzitter DEX AvEP	intern
Edwin Rampaart	lid	vice-voorzitter; lid DB; voorzitter DEX AvEM	intern
Gerda van de Beemt	lid	voorzitter DEX DRA	intern
Wim Korevaar	lid	Vertegenwoordiger docenten; fraudezaken	intern
Carien du Pon	lid	vz Toetscommissie	intern
Ad Schreijenberg (vanaf 1/9/2017)	lid	juridische zaken	extern

NAAM	ROL	BIJZONDERE TAKEN	INTERN/ EXTERN
Bas de Moor (t/m 31/8 2017)	lid	juridische zaken	extern
Nancy Stange	lid	vertegenwoordiger ondersteunende diensten	intern
Paul Vader	lid	voorzitter DEX DA	intern

Het rooster van aftreden is als volgt:

NAAM	2018	2019	2020
Maarten Janssens			✓
Peter van Gelderen		✓	
Dennis Karel	✓		
Françoise Luteijn		✓	
Edwin Rampaart	✓		
Gerda van de Beemt		✓	
Wim Korevaar			✓
Carien du Pon			✓
Ad Schreijenberg			✓
Nancy Stange		✓	
Paul Vader			✓

De zittingsperiode van een lid is drie jaar. Herbenoeming is mogelijk.

Profielchetsen

Het College van Bestuur heeft in het kader van de benoeming van leden van de examencommissie profielen opgesteld, waarin onder meer de vereiste deskundigheid van de leden wordt beschreven. De profielen worden jaarlijks geëvalueerd en zo nodig door het College van Bestuur bijgesteld.

Voor leden van de examencommissie geldt dat zij de volgende essentiële kennis en vaardigheden moeten bezitten:

- kennis van het toetsbeleid;
- kennis van kwaliteitszorg in het kader van toetsing;
- kennis van het wettelijk kader (waaronder de WHW);
- kennis van het OER;

- kennis van relevante arbeidsmarktontwikkelingen;
- kennis van het hbo-niveau voor bachelor- en voor masteropleidingen;
- kennis van borgingsmaatregelen ten behoeve van de validiteit en betrouwbaarheid van toetsen;
- communicatief vaardig;
- belangen kunnen afwegen op basis van valide argumenten;
- gericht op het collectief nemen van besluiten;
- het kunnen toepassen van wet- en regelgeving;
- het kunnen beoordelen of procedures correct worden toegepast.

In aanvulling op de kennis en vaardigheden van de leden van de examencommissie, beschikt de voorzitter van de examencommissie over de volgende kennis en vaardigheden:

- in staat zijn om besluitvorming te bevorderen;
- goed kunnen samenvatten;
- het toetsen van voorgenomen besluiten passen binnen de kaders van wet- en regelgeving;
- vergaderingen van de examencommissie efficiënt en effectief leiden;
- met tegenstrijdige standpunten om kunnen gaan;
- het (laten) voorbereiden en (laten) uitwerken van verslagen vergaderingen en actielijsten.

Mutaties

In 2017 heeft slechts een mutatie plaatsgevonden. Het externe juridische lid mr. drs. Bas de Moor is op 1 september 2017 vervangen door mr. drs. Ad Schreijenbergh. De heer De Moor is sinds 1 september 2017 voorzitter van het College van Beroep voor de Examens van de HZ University of Applied Sciences.

Vergaderfrequentie

De examencommissie heeft in het verslagjaar 11 keer vergaderd (2016: 11). Buiten de reguliere vergaderingen heeft de examencommissie ook een speciale evaluatiebijeenkomst gehouden om haar eigen functioneren te evalueren (zie ook paragraaf Zelfevaluatie).

De vergaderingen van de examencommissie worden voorbereid door het Dagelijks Bestuur. Het Dagelijks Bestuur heeft in het verslagjaar 19 keer vergaderd (2016: 23).

Ook heeft het Dagelijks Bestuur in het verslagjaar 2 keer vergaderd met het College van Bestuur (2016: 2), en 5 keer met de directeuren van de academies (2016: 4).

Uitgebrachte adviezen

Door de examencommissie zijn gedurende het verslagjaar eigenstandig of gezamenlijk met anderen adviezen uitgebracht aan verscheidene gremia. Deze adviezen hadden betrekking op:

- de opleidingen Associate Degree en deeltijdopleidingen;
- geldigheidsduur van toetsresultaten en tentamenresultaten;
- hoorcommissie nieuwe stijl;
- HZ-Personality (PVCC);
- resultaten van externe minoren;
- BSA: vervroegen van de procedure;
- BSA: vereenvoudiging van de waarschuwingsbrieven;

- Osiris (met name borging van de volledigheid en juistheid van studiepunten rondom de conversie);
- plagiaatscan;
- afname toetsen in het buitenland;
- diverse reglementen;
- toetsbeleid;
- beleid rondom het toepassen van de hardheidsclausule (art. 9.1 Onderwijs- en Examenregeling HZ);
- verkorte buitenlandse trajecten binnen opleidingen;
- BKE-certificering.

DEELEXAMENCOMMISSIES

Zoals eerder in de paragraaf Structuur van kwaliteitsborging beschreven, wordt het meeste van het uitvoerende werk van de examencommissie uitgevoerd door deeleexamencommissies (DEX). Het werk van de deeleexamencommissies wordt onder mandaat van de (centrale) examencommissie uitgevoerd, waarbij de coördinatie plaatsvindt binnen de examencommissie. De voorzitter van iedere DEX heeft daarom zitting in de examencommissie.

Iedere deeleexamencommissie bestaat uit tenminste drie en maximaal tien leden. De leden van de deeleexamencommissies zijn benoemd door het College van Bestuur voor de duur van één hogeschooljaar.

Aantal deeleexamencommissies

Voor iedere academie is een deeleexamencommissie opgezet. Dat betekent dat de volgende deeleexamencommissies gedurende het verslagjaar werkzaam waren:

- deeleexamencommissie Academie voor Economie en Management (voorzitter Edwin Rampaart);
- deeleexamencommissie Academie voor Educatie en Pedagogiek (voorzitter Françoise Luteijn);
- deeleexamencommissie Academie voor Technologie en Innovatie (voorzitter Peter van Gelderen);
- deeleexamencommissie Academie voor Zorg en Welzijn (voorzitter Dennis Karel);
- deeleexamencommissie Delta Academy (voorzitter Paul Vader);
- deeleexamencommissie De Ruyter Academy (voorzitter Gerda van den Beemt).

Vertegenwoordiging van de deeleexamencommissie De Ruyter Academy in de examencommissie vindt afwisselend plaats door de voorzitter en de plaatsvervangend voorzitter (Jos Luteijn).

Mandaten

De examencommissie, deeleexamencommissie en dagelijks bestuur nemen besluiten (deels) op basis van verstrekte mandaten. Deze mandaten zijn hieronder weergegeven.

VAN	AAN	INGANGSDATUM
College van Bestuur	Examencommissie	18 juni 2016
Examencommissie	deeleexamencommissies: <ul style="list-style-type: none">• Academies voor Economie en Management;• Academie voor Educatie en Pedagogiek;• Academie voor Technologie en Innovatie;• Academie voor Zorg en Welzijn;• De Ruyter Academy;• Delta Academy;	18 juni 2016
Examencommissie	Dagelijks Bestuur	5 juli 2017

In bijlage 2 vindt u de mandaatbesluiten.

Samenstelling per dealexamencommissie

Iedere dealexamencommissie bestaat uit een vertegenwoordiger van iedere opleiding. Bovendien is aan iedere dealexamencommissie een extern lid toegevoegd in het kader van het 'vreemde ogen dwingen' principe (commissie Bruijn).

Dealexamencommissie Academie voor Economie en Management

TOT 01-09-2017 NAAM	ROL	VANAF 01-09-2017 NAAM	ROL
E.W.C.M. Rampaart	voorzitter AvEM	E.W.C.M. Rampaart	voorzitter AvEM
H. Huijgens	lid - BE	H. Huijgens	lid
C.J. du Pon	lid - BK-MER	C.J. du Pon	lid
R. van der Wekke	lid - CE	R. van der Wekke	lid
J. Nelemans	lid - CO Plv voorzitter	J. Nelemans	lid, vice voorzitter
M. Trimpe	lid - HRM	M. Trimpe	lid
C. van den Hooven-Arendse	lid	C. van den Hooven	lid
A.T.D. Minderhoud	plv lid - BE	A.T.D. Minderhoud	plv lid - BE
M. van Noort	plv lid - BK- MER	M. van Noort	plv lid BK-MER
P.R. van Dijk	plv lid - CE	P.R. van Dijk	plv lid CE
R. Pijpers	plv lid - CO	R. Pijpers	plv lid CO
A.W. Hettinga	plv lid - HRM		
		H.H. Westerhout	plv lid - HRM
		A.N.J.M. Engels	plv lid - SBE/Sportkunde
		F.J.M. Peeters	plv lid - IBMS
E. Wisse	plv lid - SBE		
		Y. Gilissen	plv lid - VMT
		E. Nizet	extern lid
J.M. Weggemans	lid plv voorzitter	J.M. Weggemans	lid, vice voorzitter

TOT 01-09-2017 NAAM	ROL	VANAF 01-09-2017 NAAM	ROL
J. van Poppel	lid – VMT tot 01-02)		
S. Schouwenaars	lid - VMT (va 01-02)		
P. Raas	lid - IBL	P. Raas	lid
P. Kruizinga	lid (va 01-02)	P. Kruizinga	lid
M.J. Audenaerde-Huibregtse	plv - IBMS		
J.A.G. Haans	plv lid - VMT		
M.A.A. Alliët	plv lid - IBL	M.A.A. Alliët	plv lid IBL

Deelexamencommissie Academie voor Educatie en Pedagogiek

TOT 01-09-2017 NAAM	ROL	VANAF 01-09-2017 NAAM	ROL
F.S. Luteijn	voorzitter AvEP	F.S. Luteijn	voorzitter AvEP
H.S. Kooiker-den Boer	lid	H.S. Kooiker-den Boer	lid
H.M. op den Brouw	lid	H.M. op den Brouw	Lid
F.M. Jongerius-Mac Donald	lid, plv voorzitter	F.M. Jongerius-Mac Donald	lid, plv voorzitter
K.S. Boonstra-van den Vooren	lid	K.S. Boonstra-van den Vooren	lid
G. Verkuil	Extern lid (va 01-02)	G. Verkuil	Extern lid

Deelexamencommissie Academie voor Technologie en Innovatie

TOT 01-09-2017 NAAM	ROL	VANAF 01-09-2017 NAAM	ROL
P.A. van Gelderen	voorzitter AvTI	P.A. van Gelderen	voorzitter AvTI
K. Wannee	lid - Chemie	K. Wannee	lid - - Chemie
E.J. de Vos	lid - Bwk		
W. de Jonge	Lid - Bwk	W. de Jonge	Lid - Bwk

TOT 01-09-2017 NAAM	ROL	VANAF 01-09-2017 NAAM	ROL
A. Bil	lid - HBO-ICT plv voorzitter	A. Bil	lid - HBO-ICT/ plv voorzitter
P. van der Heide	lid - Eng	P. van der Heide	Lid - Eng
		R. Vennekens	lid - TBK
		R. Duim	Extern lid

Deelexamencommissie Academie voor Zorg en Welzijn

TOT 01-09-2017 NAAM	ROL	VANAF 01-09-2017 NAAM	ROL
D. Karel	voorzitter AvZW	D. Karel	voorzitter AvZW
R.F.D. van den Dries	lid, plv voorzitter	R.F.D. van den Dries	lid, plv voorzitter
L. van den Hooven	lid	L. van den Hooven	lid
B.J.N.M. de Bruyckere	lid	B.J.N.M. de Bruyckere	lid
		Daan van der Steen	plv lid
		Vacature	Extern lid

Deelexamencommissie Delta Academy

TOT 01-09-2017 NAAM	ROL	VANAF 01-09-2017 NAAM	ROL
P.N.C. Vader	voorzitter DA	P.N.C. Vader	voorzitter DA
P. Bleuzé	lid, plv voorzitter	P. Bleuzé	lid, plv voorzitter
J. Salvador de Silva	lid	J. Salvador de Silva	lid
J.A.M. van der Welle	lid	J.A.M. van der Welle	lid
		G.J. Smit	Extern lid
		L. Papenburg	Plv lid - DM
		A. Oele	Plv - AET

TOT 01-09-2017 NAAM	ROL	VANAF 01-09-2017 NAAM	ROL
		N. Stanic	plv - CT

Deelexamencommissie De Ruyter Academy

G.A.M. VAN DER BEEMT-DENISSEN	VOORZITTER DRA	G.A.M. VAN DER BEEMT-DENISSEN	VOORZITTER DRA
J.H. Luteijn	lid, plv voorzitter	J.H. Luteijn	lid, plv voorzitter
A.S. Basdew	lid		
C. van Ginneken	extern lid	C. van Ginneken	extern lid
T. van Rooij	plv voorzitter		
A. de Groot	plv lid		
		R. Goosens	plv. lid
		E. Salemink	extern lid

Mutaties

Met name binnen de Academie voor Economie en Management is per 1 september 2017 de deelexamencommissie op een andere manier georganiseerd. Tot 1 september bestonden binnen de academie twee deelexamencommissies:

- deelexamencommissie AvEM Nationaal;
- deelexamencommissie AvEM Internationaal.

Vanaf 1 september zijn deze twee deelexamencommissies opgegaan in de deelexamencommissie AvEM, voorgezeten door Edwin Rampaart.

Vergaderfrequentie

Vergaderingen van de deelexamencommissies zijn openbaar, tenzij een deelexamencommissie gemotiveerd anderszins besluit.

De deelexamencommissies stemmen de frequentie van vergaderingen af op de meest effectieve en efficiënte werkwijze binnen de betreffende academie. De opvallende afwijking in vergaderfrequentie bij de Academie voor Economie en Management wordt deels hierdoor veroorzaakt, en deels doordat in de eerste helft van het verslagjaar nog twee aparte deelexamencommissies binnen die academie bestonden.

DEELEXAMENCOMMISSIE

AANTAL VERGADERINGEN GEDURENDE HET VERSLAGJAAR

Academie voor Economie en Management	21
Academie voor Educatie en Pedagogiek	15
Academie voor Technologie en Innovatie	14
Academie voor Zorg en Welzijn	15
Delta Academy	12
De Ruyter Academy	11
TOTAAL	88

Besluiten

De deelexamencommissies nemen besluiten over uiteenlopende zaken. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de genomen besluiten per deelexamencommissie gedurende het verslagjaar (waarbij de beide deelexamencommissies AvEM van vóór 1 september 2017 als één deelexamencommissie worden weergegeven).

DEELEXAMENCOMMISSIE	AANVRAGEN EXTRA FACILITEITEN	AANVRAGEN EXTERNE MINOREN	EXTRA HERKANSINGEN	WIJZIGINGEN IN STUDIETRAJECT	BEHOUD EC BIJ TIJDELIJKE UITSCHRIJVING	OVERIGE	AANTAL GETUIGSCRIFTEN PROPEDEUSE	AANTAL GETUIGSCRIFTEN HOOFDFASE
Academie voor Economie en Management	35	182	52	3	4	373	256	278
Academie voor Educatie en Pedagogiek	24	7	32	1	0	37	101	134
Academie voor Technologie en Innovatie	42	63	11	9	5	52	76	135
Academie voor Zorg en Welzijn	47	6	36	5	10	33	243	192
Delta Academy	11	90	17	13	13	43	90	75
De Ruyter Academy	16	22	16	12	1	70	82	63
TOTAAL	175	370	164	43	33	608	848	877

Overige

De dealexamencommissie van de Academie voor Educatie en Pedagogiek heeft in 2017 (doorlopend in 2018) een experiment gedaan in het kader van het afnemen van toetsen in het buitenland. Van twee studenten is in Noorwegen een toets afgenomen. Het doel was ervaring op te doen in het afnemen van toetsen in een niet-EU.

Naar aanleiding van dit beperkte experiment is een rapport opgesteld. De voorzichtige conclusie die de examencommissie trekt is dat er veel zaken vooraf moeten worden geregeld en geborgd, en dat het risico op een verminderde borging van de kwaliteit van het afnemen van toetsen toeneemt. Omdat de examencommissie wel meent dat in de toekomst de behoefte aan het afnemen van toetsen in het buitenland (zeker ook niet-EU landen) gaat toenemen heeft zij de afdeling International Office verzocht verder onderzoek te doen. Tevens is de examencommissie voornemens in 2018 via de Vereniging Hogescholen te komen tot het delen van kennis en ervaring tussen hogescholen op dit gebied.

EXAMINATOREN

Op grond van art. 7.12c WHW en art. 5.4 OER worden examinatoren benoemd.

De examinatoren hebben de volgende taken en bevoegdheden (art. 5.4 lid 2 OER):

- het afnemen van tentamens en het toekennen van cijfers (art. 7.12c lid 1 WHW);
- het verstrekken van gevraagde inlichtingen aan de examencommissie (art. 7.12c lid 2 WHW), waaronder het op verzoek van de (deel-) examencommissie verstrekken van inlichtingen ter zake van vrijstellingsverzoeken, verdenking van frauduleus handelen, toe te kennen compensaties en een (negatief) bindend studieadvies;
- het (al dan niet digitaal) uitreiken van een bewijsstuk ten bewijze dat een tentamen al dan niet met goed gevolg is afgelegd (art. 7.11, lid 1 WHW).

Examinatorenvergaderingen

Per opleiding vormen de examinatoren een examinatorenoverleg. Tijdens deze vergadering komen in ieder geval de studievoortgang en individuele studieprestaties van studenten aan de betrokken opleiding aan de orde. De vergadering rapporteert met het oog op de aan de (deel)examencommissie te verstrekken inlichtingen omtrent studievoortgang en individuele studieprestaties.

Vergaderfrequentie

ACADEMIE	OPLEIDING	AANTAL EV VERGADERINGEN
Academie voor Economie & Management (Nationaal en Internationaal)	Bedrijfseconomie	} 76
	Bedrijfskunde-MER	
	Commerciële Economie	
	Communicatie	
	HRM	
	IBMS	
	IBL	
Academie voor Technologie & Innovatie	VMT	
	SBE	
	Chemie	13
	HBO-ICT	11
	Engineering	11
	Engineering-EPT	11
Academie voor Zorg & Welzijn	Technische Bedrijfskunde/IMM	4
	HBO-V	3
Academie voor Educatie & Pedagogiek	Social Work	3
	Leraar Basisonderwijs	4
Delta Academy	Pedagogiek	4
	Civiele Techniek	6
	Aquatische Ecotechnologie	5
De Ruyter Academy	Delta Management	5
	Opleiding Maritiem Officier	11
	Logistics Management	11

KWALITEIT VAN TENTAMENS, EXAMENS EN BEOORDELINGSNORMEN

Iedere deeltoetscommissie heeft gedurende het verslagjaar gewerkt met een auditplan, dat door de deeltoetscommissie zelf was opgesteld. De Centrale Toetscommissie heeft toegezien op de uitvoering van deze auditplannen, en heeft daar regelmatig over gerapporteerd aan de examencommissie. Voor een gedetailleerde weergave van de activiteiten van de deeltoetscommissie wordt verwezen naar het aparte jaarverslag van de Centrale Toetscommissie.

De examencommissie heeft in het verslagjaar vastgesteld dat, hoewel de situatie verbeterd is sinds 2016, er nog risico's zitten in het beoordelen van toetsen en afstudeerverslagen. De uitdrukkelijke wens van de examencommissie is dat in beginsel iedere toets eens in de vier jaar wordt beoordeeld, en dat ieder afstudeerverslag beoordeeld wordt door een deeltoetscommissie. De praktijk is echter dat deze norm niet wordt gehaald. Er worden nu steekproeven genomen. Het niet (kunnen) halen van de normen heeft een aantal oorzaken, waarvan de belangrijkste zijn:

- de leden van de deeltoetscommissies hebben te weinig tijd om bovenstaande normen te halen;
- de uren die leden van de deeltoetscommissies ter beschikking hebben zijn vaak 'sprokkeluren' die ten gunste van de deeltoetscommissies worden gebracht, maar die om die reden niet altijd even efficiënt kunnen worden ingezet.

Op beperkte schaal heeft gedurende het verslagjaar uitwisseling plaatsgevonden met andere hogescholen (bij de Academie voor Economie en Management en bij de Academie voor Technologie en Innovatie). De wens bestaat om deze uitwisseling verder uit te breiden. Dit zal in 2018 dan ook aandacht krijgen.

Ook heeft de Academie voor Pedagogiek en Educatie banden met het LOEX (Landelijk Overleg Examencommissies voor Lerarenopleidingen). Dit biedt mogelijkheden voor uitwisseling en professionalisering van examencommissies.

Nu de structuur van 'de lijn' binnen de HZ University of Applied Sciences gaat veranderen in 2018 (van academies naar domeinen), ligt daar ook een kans voor de examencommissie om de processen en structuur van de toetscommissie(s) te analyseren en indien mogelijk beter te laten aansluiten op de nieuwe structuur. Het streven is daarbij een optimale effectiviteit en efficiëntie te bereiken.

DESKUNDIGHEIDSBEVORDERING

ACTIVITEITEN IN HET KADER VAN DESKUNDIGHEIDSBEVORDERING

Conform art. 18 Reglement examencommissie HZ heeft de examencommissie een eigen scholingsplan opgesteld en uitgevoerd. In 2017 hebben leden van de (deel)examencommissie(s) op het gebied van scholing en deskundigheidsbevordering diverse activiteiten ondernomen. Vier collega's zijn naar de meerdaagse training examencommissie geweest van de Vereniging van Hogescholen, een collega is naar een training geweest 'Samen opleiding, samen beoordelen' en twee collega's hebben een actualiteitendag examencommissie van Hobeon bezocht. Er heeft een interne uitwisseling plaatsgevonden tussen voorzitters van de deelexamencommissies om te leren van en met elkaar, maar ook heeft uitwisseling plaatsgevonden met andere examencommissies van andere hogescholen. Op het gebied van deeltijdonderwijs heeft de directeur van de deeltijdacademie HZ in het kader van deskundigheidsbevordering de leden van de examencommissie geïnformeerd over nieuwe ontwikkelingen binnen het deeltijdonderwijs.

Verder is binnen de Academie voor Zorg en Welzijn en de Academie voor Educatie en Pedagogiek op verzoek van deze academies door de examencommissie ten behoeve van de examinatoren een workshop verzorgd over de regels rondom plagiaat.

SCHOLINGSPLAN ACTUALISEREN

Gedurende het verslagjaar zijn er meerdere gesprekken gevoerd met de Dienst Onderwijs om zowel scholing en deskundigheidsbevordering voor leden van examencommissies en deelttoetscommissies als scholing voor examinatoren meer gestructureerd aan te pakken. Het bestaande scholingsplan behoefde een actualisering. Dat heeft tot de volgende punten geleid:

1. voor de scholing van examinatoren is binnen de HZ de BKE/SKE-certificering ingevoerd. Deze cursus is inmiddels meerdere keren uitgevoerd en heeft er toe geleid dat meerdere docenten binnen de HZ BKE of SKE gecertificeerd zijn. In 2017 zijn 7 examinatoren vanuit verschillende academies binnen de HZ BKE gecertificeerd; 4 examinatoren zijn SKE gecertificeerd. Als gevolg van de opgedane ervaring tijdens de cursus, heeft een bijstelling plaatsgevonden van de cursus zelf. Binnen de PDA-Quickstart (de introductiecursus die twee keer per jaar aan nieuwe docenten en medewerkers wordt gegeven) wordt nu aandacht besteed aan de BKE-certificering. Daarnaast is afgesproken dat er een Quickstart II komt, die een vervolg is op de Quickstart (I). Waar Quickstart I vooral gericht is op intervisie voor nieuwe examinatoren, wordt 'Toetsen en beoordelen' het onderwerp dat centraal staat in Quickstart II;
2. in het najaar van 2018 wil de examencommissie samen met de Dienst Onderwijs voor (potentiële) leden van de (deel)examencommissie(s) een training geven op het gebied van Onderwijs- en Examenregeling, Uitvoeringsregelingen, nieuwe ontwikkelingen binnen het HBO en de wettelijke taken van de examencommissie. In de praktijk blijkt dat veel leden van de (deel)examencommissie(s) het werk vooral leren door te doen. Met deze training komt de examencommissie tegemoet aan de professionaliseringsbehoeften van zittende en potentiële leden van de (deel)examencommissie(s). Potentiële leden kunnen zich op deze wijze ook beter voorbereiden op hun taken als lid van de (deel)examencommissie.

In bijlage 4 is de deskundigheidsbevordering binnen de examencommissie van de HZ schematisch weergegeven.

BINDEND STUDIEADVIES

Op grond van art. 7.8b WHW brengt het College van Bestuur aan iedere student uiterlijk aan het einde van diens eerste jaar van inschrijving voor de propedeutische fase van een voltijdse of duale associate degree-opleiding of bacheloropleiding advies uit over de voortzetting van zijn studie binnen of buiten de associate degree-opleiding of de bacheloropleiding.

Het negatief bindend studieadvies (NBSA) is bedoeld als selectiemiddel voor de hogeschool om te voorkomen dat studenten die niet geschikt worden geacht voor de opleiding te lang verbonden te laten zijn aan die opleiding.

Het NBSA is voor de HZ University of Applied Sciences nader geregeld in Hoofdstuk 8 OER. De belangrijkste processtappen zijn:

- tijdige schriftelijke waarschuwing aan de student dat de studieresultaten onvoldoende zijn (binnen de HZ University of Applied Sciences wordt een uiterste datum van 15 maart gehanteerd, art. 8.2 lid 4 OER);
- uiterlijk 31 juli ontvangt iedere student die minder dan 45 studiepunten heeft behaald een informatiebrief met daarin het voornemen tot het uitbrengen van een negatief bindend studieadvies (art. 8.2 lid 5 OER);
- studenten die bovengenoemde informatiebrief hebben ontvangen worden in de gelegenheid gesteld te verschijnen voor een hoorcommissie (art. 8.2 lid 6 OER);
- de examencommissie neemt over iedere student een besluit met betrekking tot het bindend studieadvies;
- uiterlijk 31 augustus ontvangen studenten het besluit van de examencommissie schriftelijk, tenzij om bepaalde redenen het besluit is uitgesteld.

NB: voor pabostudenten geldt een tweetal aanvullende eisen: de stages van het eerste jaar moeten met goed gevolg zijn doorlopen, en de rekentoets moet met een voldoende zijn afgesloten.

MANDAAT

Het College van Bestuur heeft de bevoegdheid tot besluiten in het kader van een (N)BSA gemandateerd aan de examencommissie.

FEITEN EN CIJFERS

In onderstaande tabel staan de aantallen bindende studieadviezen. Niet in deze tabel vermeld zijn de positieve studieadviezen die zijn afgegeven aan studenten die op de peildatum 31 juli aan de norm voldeden, en studenten die in het tweede studiejaar niet aan de norm voldeden maar op grond van persoonlijke omstandigheden geen NBSA kregen.

In bijlage 3 vindt u de volledige cijfers omtrent bindende studieadviezen.

DEELEXAMENCOMMISSIE	BENEDEN NORM, GEEN NBSA WEGENS PO	GEEN P, WEL NORM GEHAALD: POSITIEF ADVIES	BENEDEN NORM, GEEN NBSA NA HOORZITTING	DEFINITIEF NBSA (BENEDEN NORM)	DEFINITIEF NBSA NA HOORZITTING	TOTAAL
Academie voor Economie en Management	5	5	2	68	11	91
Academie voor Educatie en Pedagogiek	-	-	-	10	-	10
Academie voor Technologie en Innovatie	5	-	-	33	6	44
Academie voor Zorg en Welzijn	4	1	-	22	2	29
Delta Academy	6	-	1	15	8	30
De Ruyter Academy	8	-	-	12	2	22
TOTAAL	28	6	3	160	29	226

BIJZONDERHEDEN

Gedurende het verslagjaar is gebleken dat er in het eerste jaar van de opleiding van ICT dusdanige onvolkomenheden zaten dat het College van Bestuur in juli 2017 besloot geen van de eerstejaars studenten van die opleiding een negatief bindend studieadvies te geven.

ZELFEVALUATIE

De examencommissie evalueert jaarlijks in mei het functioneren van de examencommissies en haar leden. Het kader voor deze evaluatie is wet- en regelgeving alsmede de toepassing alsmede de wijze waarop zij uitvoering hebben gegeven aan hun taken en bevoegdheden (art 12.2 Reglement Examencommissie HZ).

METHODE

De examencommissie wil weten in hoeverre de in het reglement beschreven taken uitvoerbaar zijn, waar knelpunten zitten, over welke onderdelen de commissie tevreden is en wat de ambities van de commissie zijn. Onder de leden van de examencommissie is daarom een schriftelijke enquête afgenomen. Daarin zijn door middel van schaalvragen negen bepalingen uit het reglement onderzocht:

1. het borgen van de kwaliteit van tentamens en examens;
2. het borgen van de kwaliteit van de organisatie en de procedures rondom toetsen;
3. het (centraal) afhandelen van vermoedens van fraude;
4. het toezicht houden op het functioneren van de deexamencommissies;
5. het toezicht houden op het functioneren van examinatoren;
6. het verlenen van vrijstellingen
7. de NBSA-procedure;
8. het uitvoeren van het toetsbeleid;
9. de betrokkenheid van de examencommissie bij accreditaties.

De resultaten zijn door het dagelijks bestuur geanalyseerd. De onderwerpen waar laag op gescoord is, zijn middels een groepsinterview in de vergadering van mei nader onderzocht. Verder zijn de ervaren efficiëntie en effectiviteit van de examinatorenvergaderingen onderzocht met een groepsinterview. De vraag naar de ambities van de commissie is ook in de meivergadering gesteld, als open vraag aan ieder individu.

RESULTATEN EN ANALYSE

De leden gaven in de enquête aan zeer tevreden te zijn over het centraal afhandelen van vermoedens van fraude: zowel het al dan niet vaststellen van fraude als het bepalen van de strafmaat. Over de onderwerpen toetsing, deexamencommissies, examinatoren en vrijstellingen was men minder tevreden, daarom zijn deze onderwerpen besproken in de vergadering van mei.

Als verbeterpunten voor het onderwerp toetsing zijn in het groepsinterview genoemd:

- proactief vragen stellen vanuit de deoltoetscommissies;
- imagoverbetering van de deoltoetscommissies;
- handhaven aanlevertermijnen;
- werken met best practices.

Het toezicht houden op de deexamencommissies werd een complexe taak genoemd. Een verbetering zou volgens de leden een periodiek overleg zijn van dagelijks bestuur met de voorzitters, aan de hand van een vooraf ingeleverde kleine zelfevaluatie van de deexamencommissie.

Bij het toezicht houden op de examinatoren is volgens de examencommissie nog verbetering mogelijk in een betere facilitering van deoltoetscommissies en een betere terugkoppeling naar de centrale examencommissie. Dat laatste zou gerealiseerd kunnen worden door (deel)toetscommissie een vast agendapunt te maken op de agenda van het DB en de centrale examencommissie.

Het groepsinterview over het verlenen van vrijstellingen leverde een risicoanalyse op: er is geen procedure volgens het 'vierogenprincipe' voor het advies van de vrijstelling en er kan een managementbelang zijn als de opleidingscoördinator adviseert. In beide gevallen betreft het een advies en neemt de dealexamencommissie het daadwerkelijke besluit. Als verbetering van dit proces is genoemd: meerdere examinatoren het advies laten geven.

De ervaren efficiëntie, effectiviteit en ook frequentie van het examinatorenoverleg verschilt in grote mate tussen academies. Frequentie lijkt geen invloed te hebben op effectiviteit of efficiëntie. De groep geeft aan dat er verschillen mogelijk moeten zijn tussen academies, zodat maatwerk mogelijk blijft.

De wensen en ambities van de examencommissie voor 2018 volgens de individuele leden laat zich samenvatten als: een proactieve commissie waarin een cultuur heerst van kennisdeling en van elkaar kritisch bevragen. Daarvoor is het nuttig om in een vergadering regelmatig een casus of een best practice te bespreken en om meer eenheid in de notulen van de afzonderlijke dealexamencommissies te krijgen. Ook zou een extra extern lid wenselijk zijn.

CONCLUSIES EN VOorgenomen Acties

De examencommissie vindt dat het centraal afhandelen van fraude op een goede manier plaatsvindt. De commissie is dan ook van plan dat in 2018 op dezelfde manier doen.

Voor de onderwerpen toetsing, toezicht op examinatoren en op dealexamencommissies en het verlenen van vrijstellingen ziet de examencommissie ruimte voor verbetering. De ambities liggen bij proactief zijn, kritisch zijn en blijven en het delen van kennis.

Uit alle genoemde verbeterpunten en ambities zijn er vijf gekozen om uit te werken en te implementeren in 2018. In de tabel hieronder worden deze acties weergegeven.

ACTIES	DEADLINE
Deeltoetscommissies en toetscommissie worden een vast agendapunt voor het dagelijks bestuur	september 2017
Meer inhoudelijkheid geven aan (vast) agendapunt 'toetscommissie' in examencommissievergadering	oktober 2017
Iedere dealexamencommissie heeft in 2018 een extern lid	2018
De voorzitters van de dealexamencommissie spreken eens per jaar met DB en schrijven voorafgaand een rapport over het functioneren van de dealexamencommissie. Het DB stelt de eisen voor het rapport op	december 2017
Proactiviteit tot uiting laten komen in goede communicatie (voorbeelden zijn: een blog voor studenten en een folder voor nieuwe examinatoren)	eerste helft 2018

BRONNEN

Bijkerk, L. (2015). Basis kwalificatie examinering in het hoger beroepsonderwijs. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

BIJLAGEN

Bijlage 1	Fraudezaken.
Bijlage 2	Mandaten
Bijlage 3	NBSA Adviezen
Bijlage 4	Deskundigheidsbevordering

BIJLAGE 1: FRAUDEZAKEN

Academie	Opleiding	Soort fraude	Uitspraak
AvEM	BE	plagiaat	Bewezen
AvEM	IBL	spiekbrief/aantekeningen	Bewezen
AvEM	IBMS	smartphone bezit	Bewezen
AvEM	SBE	plagiaat	Bewezen
AvEM	SBE	plagiaat	Bewezen
AvEM	SBE	plagiaat	Bewezen
AvEM	CE	plagiaat	Bewezen
AvEM	SBE	smartphone gebruikt	Bewezen
AvEM	CE	in strijd met instructies tentamen	Bewezen
AvEM	CE	in strijd met instructies tentamen	Bewezen
AvEM	CE	in strijd met instructies tentamen	Bewezen
AvEM	CE	in strijd met instructies tentamen	Bewezen
AvEM	CE	in strijd met instructies tentamen	Bewezen
AvEM	CE	in strijd met instructies tentamen	Bewezen
AvEM	CE	in strijd met instructies tentamen	Bewezen
AvEM	IBMS	plagiaat	Bewezen
AvEM	CE	fraude in onderzoekgegevens	Bewezen
AvEM	CE	fraude in onderzoekgegevens	Bewezen
AvEM	IBMS	plagiaat	Bewezen
AvEM	IBL	plagiaat	Bewezen
AvEM	IBL	plagiaat	Bewezen
AvEM	IBL	plagiaat	Bewezen
AvEP	Pabo	plagiaat	Bewezen
AvEP	Pabo	plagiaat	Bewezen
AvEP	Pabo	plagiaat	Bewezen
AvEP	Pabo	plagiaat (in staat stellen tot)	Bewezen
AvEP	Pabo	plagiaat	Bewezen
AvEP	Pabo	plagiaat	Bewezen
AvEP	Pabo	plagiaat	Bewezen
AvEP	Pabo	plagiaat	Bewezen
AvTI	Chemie	plagiaat	Bewezen
AvTI	Chemie	plagiaat	Bewezen
AvTI	Chemie	plagiaat	Bewezen
AvTI	Chemie	plagiaat	Niet Bewezen
AvTI	Chemie	plagiaat	Bewezen
AvTI	Chemie	plagiaat	Bewezen
AvTI	Chemie	plagiaat	Bewezen
AvTI	Chemie	plagiaat	Bewezen
AvTI	Chemie	plagiaat	Bewezen
AvTI	Chemie	plagiaat	Bewezen
AvTI	Engineering	spieken	Niet Bewezen
AvTI	Engineering	spieken	Bewezen
AvTI	Engineering	toets buiten toetsruimte	Bewezen
AvTI	Engineering	toets buiten toetsruimte	Bewezen
AvZW	HBO-V	plagiaat	Bewezen
AvZW	SW	plagiaat	Bewezen
AvZW	SW	fraude in onderzoekgegevens	Niet Bewezen
AvZW	HBO-V	plagiaat	Bewezen

Academie	Opleiding	Soort fraude	Uitspraak
AvZW	SW	plagiaat	Niet Bewezen
AvZW	SW	plagiaat	Bewezen
AvZW	SW	plagiaat	Bewezen
DA	CT	in strijd met instructies tentamen	Bewezen
DA	CT	in strijd met instructies tentamen	Bewezen
DA	CT	in strijd met instructies tentamen	Bewezen
DA	DM	smartphone gebruikt	Bewezen
DA	CT	plagiaat	Bewezen
DRA	Marof	spiekbrieff/aantekeningen	Bewezen
DRA	Marof	spiekbrieff/aantekeningen	Bewezen

BIJLAGE 2: MANDATEN

Mandaat college van bestuur HZ

aan examencommissie HZ

stichting HZ University of Applied Sciences

Het college van bestuur van de HZ;

Gelet op:

- art. 7.8b van de wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek;
- art. 9.4 van het reglement examencommissie HZ.

Stelt vast:

- dat het college van bestuur het wenselijk acht dat aan de examencommissie HZ bevoegdheden worden gemandateerd in het kader van het studieadvies (waaronder begrepen een positief, voorwaardelijk positief of negatief bindend of niet bindend studieadvies, inclusief voorbereidende en uitvoerende besluiten en handelingen daartoe);
- dat de examencommissie HZ bereid en in staat is de te mandateren bevoegdheden uit te oefenen;

Neemt het volgende besluit:

Omvang mandaat

Het college van bestuur mandateert aan de examencommissie HZ:

A. alle aan het college van bestuur toegekende taken en bevoegdheden in het kader van studieadvies in de propedeutische fase en de hoofdfase als omschreven in hoofdstuk 8 van de OER HZ, waaronder in ieder geval de volgende bevoegdheden:

- het uitbrengen van een schriftelijke waarschuwing aan de student waarbij de student een redelijke termijn wordt gegeven zijn studieresultaten te verbeteren (art. 7.8b, lid 4 Whw);
- het aan de student verstrekken van een schriftelijk voornemen tot het uitbrengen van een studieadvies (art. 7.8b Whw);
- het (doen) horen van de student naar aanleiding van het uitgebrachte voornemen (art. 7.8b Whw);
- het uitbrengen van een studieadvies aan de student (art. 7.8b, lid 3 Whw);

- (v) het vertegenwoordigen van het college van bestuur ter zake van een bij het college van beroep voor de examens door de student ingesteld beroep tegen een studieadvies alsmede het treffen van een minnelijke regeling met de student in dat kader (art. 7.61 Whw);
- (vi) het (mede) vertegenwoordigen van het college van bestuur ter zake van een bij het college van beroep voor het hoger onderwijs ingesteld beroep tegen een beslissing van het college van beroep voor de examens als bedoeld onder (v) (art. 7.66 Whw);

B. het verlenen van toestemming aan buitenlandse studenten die vrijstelling hebben gekregen voor 180 studiepunten om stage te lopen in het land van herkomst (art. 3.9 vierde lid OER HZ).

Voorwaarden mandaat

De examencommissie HZ stelt in het kader van het uitbrengen van een studieadvies ex artikel 3.3 reglement examencommissie HZ een hoorcommissie in. De examencommissie HZ richt de hoorcommissie in conform het bepaalde in het reglement hoorcommissie NBSA ingevolge reglement examencommissie HZ.

De examencommissie HZ neemt bij haar werkzaamheden ter zake het negatief bindend studieadvies de relevante bepalingen uit de WHW, de OER, het reglement examencommissie HZ, overige relevante regelingen en de aanwijzingen van het college van bestuur in acht.

Instructies

Het college van bestuur kan te allen tijde aan de examencommissie HZ instructies geven omtrent de uitvoering van het mandaat.

Rapportage

De examencommissie HZ rapporteert omtrent de uitvoering van het verleende mandaat aan het college van bestuur conform het protocol jaarverslag examencommissie HZ.

De examencommissie HZ verstrekt op verzoek aan het college van bestuur tussentijds informatie omtrent de uitvoering van het mandaat.

Melding

De examencommissie HZ is gehouden het college van bestuur te informeren omtrent bijzondere situaties welke zich in verband met de uitvoering van het mandaat voordoen.

Termijn

Het mandaat gaat in op 1 september 2012, voor zover nodig met terugwerkende kracht en geldt derhalve als bekrachtiging van eerder door de (deel)examencommissie genomen besluiten terzake studieadviezen, en geldt voor onbepaalde tijd.

Verhouding tot andere mandaatbesluiten

Het mandaat van het college van bestuur aan de examencommissie met betrekking tot (onder andere) het studieadvies (naast - kort gezegd - bevoegdheden met betrekking tot stages in het buitenland en het uitstel van uitreiking van getuigschriften), dat is verleend bij separaat besluit van 18 juni 2013 (artikel 1 onder c van dat besluit), vervalt omdat het wordt geacht onderdeel uit te maken van het onderhavige mandaat. Hetzelfde geldt voor het mandaat dat het college van bestuur aan de examencommissie heeft verleend op 7 juli 2011.

Ondermandaat

De examencommissie HZ is gerechtigd het verleende mandaat door te mandateren aan de deelcommissies, met uitzondering van het genoemde mandaat onder A (iv) dat alleen kan worden doorgemandateerd aan drie leden van de examencommissie gezamenlijk, waarbij geldt dat twee van die drie leden behoren tot het dagelijkse bestuur van de examencommissie. Vertegenwoordiging als bedoeld onder A (v) en (vi) kan ook worden doorgemandateerd aan een of meer leden van de examencommissie of van een deelcommissie.

Intrekking en wijziging

Het mandaat kan te allen tijde door het college van bestuur worden ingetrokken of gewijzigd.

Vlissingen, 24 maart 2015

Ir. A.P. de Buck, voorzitter college van bestuur

Mandaat examencommissie HZ

aan dagelijks bestuur examencommissie HZ

HZ University of Applied Sciences

De examencommissie HZ;

Gelet op:

- artt. 7 en 9 van het reglement examencommissie HZ.

Stelt vast:

- dat ter vergadering van de examencommissie HZ van 5 juli 2017
 - o minimaal de helft van haar leden aanwezig is en mitsdien aan het quorumvereiste wordt voldaan;
 - o dat bij meerderheid van stemmen onderstaand besluit wordt genomen
- dat de bevoegdheid tot het nemen van een besluit over afdoening van fraudegevallen bij wijze van proef door de examencommissie is gemandateerd aan het dagelijks bestuur van de examencommissie HZ; dat de examencommissie van oordeel is dat deze proef naar tevredenheid is verlopen; dat de examencommissie het mandaat aan het dagelijks bestuur voor wat betreft de afdoening van –niet als “ernstig” aan te merken- fraudegevallen wenst voort te zetten, in overeenstemming met de gebezigde praktijk
- dat de examencommissie de bevoegdheid tot benoeming van examinatoren wenst te mandateren aan het dagelijks bestuur van de examencommissie.

Neemt het volgende besluit:

Omvang mandaat

De volgende bevoegdheden worden door de examencommissie HZ aan haar dagelijks bestuur gemandateerd:

- het nemen van besluiten over fraudegevallen, mits deze niet als “ernstig” zijn aan te merken;
- de benoeming van docenten tot examinator, de beëindiging van benoeming uitgezonderd.

Tijdsduur

Het mandaat gaat in op 5 juli 2017 en geldt voor onbepaalde tijd.

Uitvoering

Alle besluiten van het dagelijks bestuur examencommissie HZ in het kader van het verleende mandaat worden gemotiveerd en schriftelijk vastgelegd. Deze besluiten worden geagendeerd voor de hierop volgende vergadering van de examencommissie HZ, waar het dagelijks bestuur verantwoording aflegt over het gebruik van het mandaat. Het dagelijks bestuur hoeft geen gebruik te maken van het mandaat en kan te nemen besluiten voorleggen aan de examencommissie HZ. Indien sprake is van een geval van ernstige fraude, wordt dit voorgelegd aan de examencommissie. Verzoeken tot beëindiging van de benoeming tot examinator worden eveneens voorgelegd aan de examencommissie.

Ondermandaat

Het dagelijks bestuur is niet gerechtigd het hem verleende mandaat door te mandateren aan afzonderlijke leden van het dagelijks bestuur of derden.

Intrekking en wijziging

Het mandaat kan te allen tijde bij (schriftelijk en gemotiveerd) besluit van de examencommissie HZ worden ingetrokken of gewijzigd.

Bekrachtiging

Alle besluiten die het dagelijks bestuur examencommissie HZ in het kader van de proef heeft genomen over de afdoening van fraudegevallen worden hierbij, voor zover nodig, bekrachtigd.

Aldus vastgesteld ter vergadering van de examencommissie HZ te Vlissingen op 5 juli 2017.

de examencommissie HZ

namens deze,

de voorzitter

Vlissingen, 5 juli 2017

Mandaat examencommissie HZ aan deeleexamencommissies

De examencommissie HZ:

Gelet op:

het bepaalde in de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek, de Onderwijs- en examenregeling HZ 2013-2014 (hierna: OER HZ) en de artt. 7, 9 en 13 van het reglement examencommissie HZ;

Stelt vast:

dat het uit het oogpunt van een efficiënte verdeling van werkzaamheden tussen de examencommissie HZ en de daaronder ressorteren deeleexamencommissies wenselijk is bepaalde in de OER HZ aan de examencommissie HZ toegekende taken en bevoegdheden te mandateren aan de deeleexamencommissies;

dat ter vergadering van de examencommissie HZ van heden meer dan de helft van haar leden aanwezig is en mitsdien aan het quorumvereiste is voldaan;

dat bij meerderheid van uitgebrachte stemmen onderstaand besluit is genomen;

Neemt het volgende besluit:

Artikel 1. mandaat

De examencommissie HZ mandateert aan de deeleexamencommissies van de Delta Academy, de Scaldis Academy, de Academies voor Economie & Management, Zorg & Welzijn, Technologie & Innovatie, Educatie & Pedagogiek en de De Ruyter Academy de in bijlage 1 van dit besluit opgenomen taken en bevoegdheden.

Artikel 2. tijdsduur

- 2.1 Het mandaat als bepaald in artikel 1 geldt voor bepaalde tijd, te weten van 1 september 2013 tot 1 september 2014.
- 2.2 Het mandaat vervalt van rechtswege per 1 september 2014, tenzij het uiterlijk die datum, voorzien van een deugdelijke motivering, bij nieuw besluit van de examencommissie HZ is verlengd.

Artikel 3. ondermandaat

De deeleexamencommissies zijn niet gerechtigd het mandaat ender te mandateren aan afzonderlijke leden van de deeleexamencommissies of derden.

Artikel 4. verslaglegging

De dealexamencommissies rapporteren schriftelijk aan de examencommissie HZ omtrent de uitvoering van het mandaat.

Artikel 5. intrekking en wijziging

Het mandaat kan te allen tijde bij schriftelijk en gemotiveerd besluit van de examencommissie HZ worden ingetrokken, uitgebreid, beperkt of anderszins gewijzigd.

Artikel 6. overige bepalingen

- 6.1 Dit besluit wordt in afschrift toegezonden aan de betrokken dealexamencommissies.
- 6.2 Dit besluit wordt gepubliceerd op de website van de HZ.
- 6.3 Dit besluit dient te worden aangehaald als "mandaat examencommissie HZ aan dealexamencommissies".

Aldus vastgesteld ter vergadering van de examencommissie HZ te Vlissingen op xx juni 2013

de
examencommissie
HZ namens deze,

de voorzitter

Vlissingen, 18 juni 2013

BIJLAGE 3: NBSA

Maand	Jaar	Brief	Code	AvEM Nationaal	AvEM Internatio- naal	AvEP	AvTI	AvZW	DRA	DA	Totaal
Maart											
	1	Beneden norm, waarschuwing NBSA	W10	182	76	46	156	74	105	42	681
		Boven norm, informatie NBSA	W1B	88	78	64	51	187	36	55	559
		Totaal maart		270	154	110	207	261	141	97	1240
Juli											
	1	P behaald, gefeliciteerd	PS1	52	41	61	46	166	42	28	436
		Beneden norm, maar toch geen NBSA (bijz. omstandigheden)	PS10	4	1	-	5	4	8	6	23
		Geen P, wel boven norm, positief advies	PS1B	136	73	32	94	86	43	41	499
		Beneden norm, voornemen NBSA + gegevens voor aanmelden bij hoorcommissie	VN1 (+AANM)	61	23	-	41	24	15	24	104
	2	P niet behaald, maar toch geen NBSA (bijz. omstandigheden)	PS20	-	-	2	-	-	-	-	2
		Totaal juli		253	138	95	186	280	108	99	1064
Augustus											
	1	Beneden norm, maar toch geen NBSA (bijz. omstandigheden)	PS10	4	1	-	5	4	8	6	28
		Geen P, wel boven norm, nog geen PS1B ontvangen , positief advies	PS1B	5	-	-	-	1	-	-	6
		P niet behaald, maar toch geen NBSA na hoorzitting door Hoorcommissie.	PS10HC	2	-	-	-	-	-	1	3

Maand	Jaar	Brief	Code	AvEM Nationaal	AvEM Internationaal	AvEP	AvTI	AvZW	DRA	DA	Totaal
		Beneden norm en definitief NBSA	DN1	48	20	10	33	22	12	15	160
		Definitief NBSA na hoorzitting door Hoorcommissie	DN1HC	7	4	-	6	2	2	8	29
		Totaal augustus		66	25	10	44	29	22	30	226

BIJLAGE 4: DESKUNDIGHEIDSBEVORDERING

created with www.bubbl.us